

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 836 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета “русского языке” на современном этапе.....	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakulovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashhura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохирид Шарирович, Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохирид Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigir Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarida asosiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichlari ahamiyati va tansifi	788
Sharipova Durdona	
Globallashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqarish	793
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	797
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorining rivojlanish metodologiyasi	801
Meyliyeva Dilnoza Boboniyoz qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida budget mablag'laridan samarali va aniq foydalanishni ta'minlashga qaratilgan eng muhim qaror va u haqida ayrim mulohazalar	806
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini rivojlantirish	809
Ravshanov To'yli Gulmurodovich	
Investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati	814
Rizayeva Kumush Mexriddin qizi	
Использование маркетинговых исследований в маркетинговой деятельности предприятий	818
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Расширение возможностей зелёной энергетики и её роль в устойчивом развитии предприятий энергетической отрасли Узбекистана	824
Аллаева Гульчехра Жалгасовна, Хакиджанова Сурайё Хабибуллаевна	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini boshqarish tamoyillari	829
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND SIYOSATINI BOSHQARISH TAMOYILLARI

Shermuxamedov Akmal Komiljonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Dividend siyosatining maqsadi foydaning iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan qismlari o'rtasidagi optimal nisbatni aniqlashdan iborat bo'lib, bu kelajakda Aksiyadorlik jamiyatining strategik rivojlanishini ta'minlaydi. Bu esa uning bozor qiymatini maksimal darajada oshiradi va bozor qiymatini oshirishga qaratilgan aniq chora-tadbirlarni belgilashda samarali yordam beradi.

Kalit so'zlar: dividend, kompaniya, ulush, aksiya, muddat, investitsiya, adolatlilik.

Abstract: The purpose of the dividend policy is to determine the optimal ratio between the consumed and capitalized parts of the profit, which ensures the strategic development of the Joint-Stock Company in the future. This maximizes its market value and effectively helps in determining specific measures aimed at increasing market value.

Key words: dividend, company, share, stock, term, investment, equity.

Аннотация: Целью дивидендной политики является определение оптимального соотношения потребляемой и капитализируемой частей прибыли, обеспечивающего стратегическое развитие Акционерного общества в будущем. Это максимизирует его рыночную стоимость и эффективно помогает в определении конкретных мер, направленных на повышение рыночной стоимости.

Ключевые слова: дивиденд, компания, доля, акции, срок, инвестиции, справедливость.

KIRISH

Mamlakatdagi raqobatbardoshlik darajasini uning milliy kompaniyalari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifati belgilaydi. Sifat esa korxonalar, tarmoqlar raqobatbardoshligini ta'minlab beradi, o'z navbatida, xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyalashtirish manbalari uchun raqobatini kuchayishiga olib keladi. Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini samarali tashkil etish maqsadida mamlakat miqyosida keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar amalga oshirilayotgan bir vaqtda ular faoliyatining asosiy mezonlaridan biri bo'lgan dividend siyosati muhim ahamiyatga ega¹.

Dividendlar — bu mulkdorlarga o'z kapitalidan foydalanganlik uchun kompaniyaning ustav kapitalidagi ulushiga mutanosib ravishda muntazam to'lanadigan pul daromadlaridir².

Ma'lumki, dividend siyosati kompaniya rahbariyatining moliyalashtirish sohasidagi qarorlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Kompaniyaning dividend siyosatining eng muhim jihati dividend to'lovlari va uning rivojlanishi uchun kompaniyada qoladigan qismi o'rtasidagi foyda taqsimotining optimal nisbatini topishdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Temirov A. A. Dividendlar va dividend siyosati: Darslik korporativ boshqaruvda dividend siyosatining asosiy masalalarini ochib beradi: uni shakllantirish, taqsimlash, qo'llash va baholash. Amaldagi Qonunchilik asosida mamlakatdagi dividend siyosati ko'rib chiqiladi. Ham tijorat kompaniyalari, ham davlat ishtirokidagi kompaniyalarning dividend siyosatini boshqarish, sifatini baholash batafsil ko'rib chiqiladi. Korporatsiyalarda dividend siyosatini oqilona, samaradorlik bilan boshqarish tizimi muhim ahamiyatga ega.

Ashurov Z.A. Zamonaviy "Korporativ boshqaruv: (xorijiy tajriba)" kitobda kompaniyaning bozorda ishlashining strategik va taktik maqsadlariga erishishga qaratilgan kompaniyaning zamonaviy korporativ boshqaruvi aks ettirilgan. Zamonaviy korporativ boshqaruvning asosiy masalalari kompaniya kapitalini shakllantirish va undan maksimal darajada samarali foydalanishni ta'minlash bilan bog'liq.

¹ <http://old.muslim.uz/index.php/maqolalar/item/1984>

² Vesnin V.R. Upravlenie sovremennoy korporatsiyey. Uchebnoye posobie. — OOO "Prospekt", —Moskva. —2020. —168 s.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekiston Respublikasi Aksiyadorlik jamiyatlarining dividend to'lovlari siyosati beqaror bo'lib qolmoqda va kompaniyalarning moliyaviy ahvoli va investitsiya imkoniyatlarini aks ettirmaydi. Konsentrlangan mulkka ega bo'lgan kompaniyalarda dividend siyosati ko'pchilik aksiyadorlarga bog'liq bo'lib, ularning manfaatlari atrof-muhitning noaniqligi, mulk huquqlarining zaif himoyasi va rivojlanmagan institutlar tomonidan shakllantiriladi.

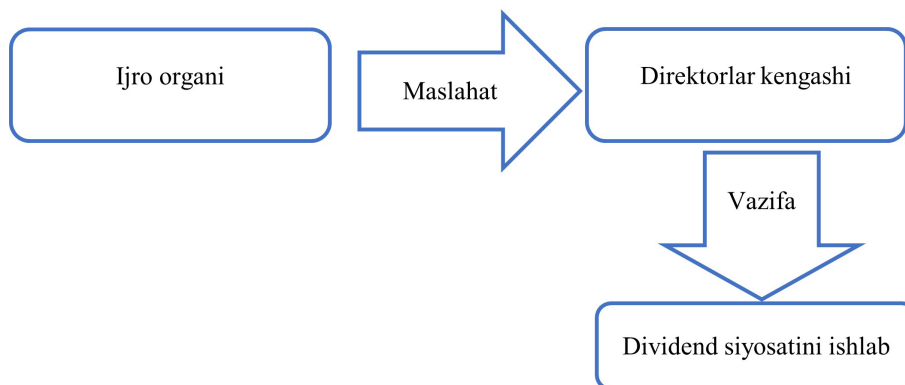
Tadqiqotimizda zamonaviy moliyaviy jarayonlar bizni korporativ boshqaruv muammolariga e'tibor berishga majbur qiladi. Bu korporativ boshqaruv sifati darajasi kompaniyaga sarmoya kiritish imkoniyati to'g'risida qaror qabul qilishga ta'sir qiladi, uning kapitallashuvining o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Korporativ boshqaruvning muhim elementi kompaniyaning bozor qiymatini maksimal darajada oshirish uchun iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan foyda o'rtasidagi nisbatlarni optimallashtirishga qaratilgan dividend siyosati hisoblanadi. Kompaniyalarning korporativ boshqaruv amaliyotini Aksiyadorlarning daromad olish huquqi nuqtayi nazaridan o'rganishda quyidagi jihatlar tahlil qilinadi:

- tasdiqlangan dividend siyosatining mavjudligi va ichki hujjatlarda dividendlar to'lash va dividendlar to'lash uchun ajratiladigan sof foydaning minimal ulushini hisoblash tamoyillarini belgilash;
- oddiy va imtiyozli aksiyalar bo'yicha dividendlar to'lash amaliyoti;
- dividendlar tarixi asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi va hozirgi rivojlangan davlatlarda zamonaviy korporativ boshqaruvning mezonidir.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI (ASOSIY QISM)

Tadqiqot ishimizda aniqlandiki, kompaniyaning dividend siyosatini rasmiylashtirish aksiyadorlarga dividend to'lovlarini bashorat qilish imkonini beradi. O'rganish jarayonida korxonalarda dividend siyosatini tartibga soluvchi hujjatlar mavjudligi ijobiy baholandi. Dividend siyosatining asosiy maqsadi foydaning joriy iste'moli va uning kelajakdagi o'sishi o'rtasidagi zarur mutanosiblikni o'rnatish bo'lganligi sababli, bu investitsiyalarni moliyalashtirishni ta'minlaydi, shuning uchun dividend siyosati yordamida korxonaning bozor qiymatini maksimal darajada oshirish mumkin va strategik rivojlanishni ta'minlash.

Dividend siyosatining maqsadiga asosanib, u korxonaning bozor qiymatini maksimal darajada oshirish uchun iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan foyda o'rtasidagi nisbatni optimallashtirishdan iborat bo'lgan korxonaning umumiy moliyaviy siyosatining ajralmas qismi sifatida tushuniladi.

1-rasm: Direktorlar Kengashining dividend siyosatini ishlab chiqish bo'yicha ishi

Rasmdagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, dividend siyosatini ishlab chiqish direktorlar Kengashi uchun muhim vazifa bo'lib, unga maslaxat berishda umuman ijroiya organi, xususan, moliya menejeri asosiy rol o'ynaydi.

Korxonalarning dividend siyosati quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- oshkoralik tamoyili, ya'ni dividend siyosatini amalga oshirishda ishtirok etuvchi tomonlarning majburiyatlari va mas'uliyati, shu jumladan, dividendlar to'lash va miqdori to'g'risida qaror qabul qilish tartibi va shartlari to'g'risidagi ma'lumotlarni aniqlash va oshkor etishni anglatadi;
- o'z vaqtidalik tamoyili, dividendlarni to'lashda muddatlarni belgilashni nazarda tutadi;
- dividendlar to'lash va miqdori to'g'risida qaror faqat kompaniyaning real moliyaviy holatidan kelib chiqqan holda rivojlanish rejalari va investitsiya dasturlarini hisobga olgan holda ijobiy moliyaviy natijaga erishgan taqdirdagina qabul qilinishi mumkinligini nazarda tutadigan adolatlilik tamoyili;

- adolatlilik tamoyili, dividendlarni to'lash, miqdori va to'lash tartibi to'g'risida qabul qilingan qarorlar to'g'risida ma'lumot olishda Aksiyadorlarning teng huquqlarini ta'minlashni nazarda tutadi;
- dividend siyosatining tartib va tamoyillarini qat'iy amalga oshirishni nazarda tutuvchi izchillik tamoyili;
- korporativ boshqaruv tartib-qoidalarini takomillashtirish doirasida dividend siyosatini doimiy ravishda takomillashtirish va kompaniyaning strategik maqsadlaridagi o'zgarishlar munosabati bilan uning qoidalarini qayta ko'rib chiqishni nazarda tutuvchi rivojlanish tamoyili;
- barqarorlik tamoyili kompaniyaning dividendlar to'lashning barqaror darajasini ta'minlash istagini bildiradi.

Dividend siyosatining asosiy turlari va dividendlarni to'lash usullari quyida keltirilgan.

1-jadval: Dividend siyosatining asosiy turlari va dividendlarni to'lash usullari

№	Dividend siyosatining turlari	Dividendlarni to'lash usullari
1	Agressiv siyosat	A. Foydani doimiy foizda taqsimlash usuli B. Dividend to'lovlarining doimiy o'sishi metodologiyasi
2	Mo'tadil siyosat	Kafolatlangan minimal va qo'shimcha dividendlarni to'lash metodikasi
3	Konservativ siyosat	A. Qoldiq dividendlar metodologiyasi B. Belgilangan to'lov metodologiyasi

Jadvaldagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, dividend siyosatining asosiy turlari agressiv, mo'tadil va konservativdir. Ushbu turdagi siyosatda dividendlarni to'lashning o'ziga xos turlari mavjud. Keling, batafsil ko'rib chiqaylik.

Agressiv siyosat foydani doimiy foiz taqsimlash usuliga ega. Ushbu texnikaning mohiyati Dividend rentabelligi = const. Oddiy aksiyalar bo'yicha dividendlarni to'lashga yo'naltirilgan uzoq vaqt davomida sof daromadning barqaror foizini nazarda tutadi. Aksiyaning bozor narxining o'sishiga hissa qo'shmaydi, chunki olingan dividendlar miqdorida tebranishlar bo'lishi mumkin. Ammo bu bir oddiy aksiyaga to'g'ri keladigan daromad biroz o'zgarib turadigan barqaror ishlaydigan tarmoqlar uchun qulaydir.

Ikkinchi usul dividend to'lovlarining doimiy o'sishi, deb ataladi. Dividend ishlab chiqarish ko'rsatkichining rejalashtirilgan darajasida 1 ta aksiyaga dividendni oshirish. Bu aksiyalarning yuqori bozor qiymatini ta'minlash va potensial investorlar o'rtasida ijobiy imidjni shakllantirish bilan birga, har bir aksiya uchun dividendlarning barqaror o'sishini ta'minlaydi.

Mo'tadil siyosat kafolatlangan minimal va ekstradividendlarni to'lash usulidan foydalanadi. Bir aksiya uchun dividend = const, muntazam dividendlar uchun mukofot. U quyidagi tamoyillarga asoslanadi: har bir aksiya uchun belgilangan miqdorda dividendlarni doimiy, muntazam to'lash; eng muvaffaqiyatli ish davrida — belgilangan dividendlarga qo'shimcha ravishda navbatdan tashqari dividend to'lash. Bu eng muvozanatli usul, chunki dividendlarni to'lash barqarorligini ta'minlaydi va iqtisodiy o'sish davrida ularning qiymatini oshirishga imkon beradi va shu bilan aksiyadorlarni rag'batlantiradi. Aksiyalarning bozor qiymatidagi tebranishlarni yumshatishga yordam beradi.

Kompaniyaning dividendlarni to'lash amaliyotini baholashda dividendlar qachon to'lanishi va ular e'lon qilinganda kompaniyalar dividendlar to'lash bo'yicha o'z majburiyatlarini qanchalik to'g'ri bajarishini hisobga oladi.

Ekstradividend — bu belgilangan stavkaning o'zgarishi bilan bog'liq bo'lmagan, muntazam dividendlar to'lashdan ortiqcha hisoblangan mukofot. Ushbu to'lov bir martalik. Uning roli aksiyalarning barqaror bozor qiymatini saqlash, AJ faoliyati va rivojlanish istiqbollari haqida ijobiy ma'lumotlarni yaratishdan iborat.

Konservativ siyosatda dividendlarni to'lashning quyidagi turlari mavjud:

1. **Dividendning qoldiq usuli.** Ushbu texnikaning mohiyati quyidagilardan iborat: Yilda dividend to'lovlari $t = \text{Sof foyda} - \text{Investitsiya dasturlarini moliyalashtirish uchun zarur bo'lgan taqsimlanmagan foyda}$. U investitsiya faolligining kuchayishi davrida, korporatsiya hayotiy stiklining dastlabki bosqichlarida qo'llaniladi. Bu dividendlarni to'lash samarali investitsiya loyihalari moliyalashtirilgandan so'ng amalga oshirilishini nazarda tutadi. Agar loyihaning ichki daromadlilik darajasi WACC dan yoki moliyaviy rentabellik darajasidan yuqori bo'lsa, uni qo'llash tavsiya etiladi. Ushbu texnikani qo'llash Aksiyadorlik jamiyatining yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlaydi, uning bozor qiymatini oshiradi.

Ushbu texnikaning kamchiliklari dividendlarni to'lashning keng doirasi, dividendlarni to'lashning tartibsizligi va aksiyalarning bozor narxining pastligidir.

2. **Belgilangan to'lovlar usuli.** Bir aksiya uchun dividend = const. Aksiya bahosi dinamikasidan qat'i nazar, uzoq vaqt davomida 1 ta oddiy aksiya bo'yicha dividendlar to'lashning muntazamligini ta'minlaydi. Odatda, turli moliyaviy institutlarning investitsiyalariga tayangan holda, past darajadagi xavfga ega korporatsiyalar tomonidan qo'llaniladi.

Afzalliklari aksiya bahosidagi tebranishlarni yumshatish, qimmatli qog'ozlar bozoridagi barqaror kotirovka, aksiyalarning yuqori likvidligi, Aksiyadorlar tomonidan joriy doimiy daromad olish va AJning barqaror bozor qiymati.

Ushbu texnikaning kamchiliklari — korporatsiyaning moliyaviy ko'rsatkichlari bilan keng zaif bog'liqlik, foyda keskin kamaygan taqdirda likvidlikning sezilarli darajada yomonlashishi ehtimoli.

Aksiyadorlik jamiyati dividendlarni e'lon qilish va to'lash, shuningdek dividendlar to'lash to'g'risida qaror qabul qilishga xaqli emas, agar:

- ustav kapitali to'liq to'lanmagan;
- aksiyadorlik jamiyatining sof aktivlarining qiymati uning ustav fondi va zaxira fondlari miqdoridan kam bo'lsa yoki dividendlar to'lash natijasida ularning miqdoridan kam bo'ladi.

Sarmoya kiritgan korxona aksiyadorlari moliyaviy resurslarining harakatlarida, bir tomondan, oqilona manfaatdor dividend siyosati qoniqarli miqdorda dividendlar olish uchun, boshqa tomondan, maqsadga muvofiqdir, ishlab chiqarishni rivojlantirish siyosati bilan nuqtai nazarlari investitsiya daromadingizni maksimal darajada oshirish.

Barcha korporativ tuzilmalarda optimal nisbatlarni izlash foyda taqsimoti dividendlar va rivojlanish bo'yicha quyidagilar belgilanadi:

- bir tomondan, daromadni ishlab chiqarishni rivojlantirishga yo'naltirish zarurati;
- boshqa tomondan, Aksiyadorlarning o'z daromadlarini maksimal darajada oshirish istagi.

Aksiyadorlik jamiyati kapitallashtirishning o'sishini jamiyat aksiyalaridan daromad olishda Aksiyadorlarning mulkiy manfaatlarini qondirishning asosiy usuli, deb hisoblaydi. Dividend siyosatini amalga oshirish tartibi bosqichlarining mazmuni O'zbekiston Respublikasini 2-jadvalda ko'rish mumkin.

2-jadval: O'zbekiston Respublikasida dividend siyosatini amalga oshirish tartibining bosqichlari

Bosqichlar	Muayyan bosqichda prosteduraning mazmuni
1	Kompaniyaning investitsiya imkoniyatlarini aniqlash, korxonaning to'lov qobiliyati darajasini, raqobatdosh kompaniyalarning dividendlar to'lash darajasini baxolash va boshqalar
2	Dividend siyosati turini tanlash (konservativ, mo'tadil, agressiv)
3	Tanlangan turdagi dividend siyosatiga muvofiq foyda taqsimoti.
4	Dividendlar to'lash darajasini va bir aksiyaga to'lanadigan dividendlar miqdorini aniqlash
5	Dividendlarni to'lash shaklini aniqlash (pul mablag'lari, boshqa mol-mulk yoki o'z aksiyalarini sotib olish)
6	Kompaniyaning bozor faolligi ko'rsatkichlari (bir aksiya bo'yicha sof foyda, dividend to'lash koeffitsienti, aksiyalar bo'yicha dividend daromadi va boshqalar) asosida dividend siyosatini taxliil qilish

Dividend siyosati aksiyalarning bozor qiymatini oshirish maqsadida kompaniya olgan foydaning iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan qismlari o'rtasidagi nisbatni optimallashtirishdan iborat.

Korporativ boshqaruvning muhim elementi kompaniyaning bozor qiymatini maksimal darajada oshirish uchun iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan foyda o'rtasidagi nisbatni optimallashtirishga qaratilgan dividend siyosatidir.

Ma'lumki, dividendlar kompaniya sof foydasining bir qismi bo'lib, aksiyadorlar o'rtasida ularga tegishli aksiyalar soni va turiga qarab taqsimlanadi. Boshqacha qilib aytganda, dividend — bu Aksiyadorlar o'z aksiyalaridan oladigan foydaning bir qismi.

Dividend siyosatining mohiyati aylanmadan olingan va dividendlar shaklida to'langan foyda ulushi bilan biznesni kengaytirish uchun ajratilgan ulush o'rtasidagi optimal nisbatni tanlashdan iborat.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ilmiy adabiyotlarda dividend siyosatini shakllantirishning uchta asosiy modeli keng tarqaldi va juda mashhur bo'ldi. Bular: Ingliz-Amerika modeli, Nemis modeli va Yaponiya modellaridan iborat. Ingliz-Amerika modeli o'zining ochiqligi va shaffofligi bilan o'z o'rniga ega va mashhur. Nemis modeli yopiq modellardan hisoblanib, bu modelda tashqaridan keladigan mustaqil direktorlarni hush ko'rishmaydi. Yaponiya modeli ham yopiq model

bo'lib, oilaviy Osiyo modeli deb nomlanadi. Dividend siyosatining u yoki bu modelini tanlash kompaniyani rivojlantirishning maqsad va vazifalari bilan belgilanadi. Keling, dividend siyosatining asosiy nazariyalarini ko'rib chiqaylik.

1. Qoldiq tamoyili bo'yicha dividendlarni hisoblash nazariyasi.

Dividendning qoldiq nazariyasiga yoki dividendning ahamiyatsizligi nazariyasiga ko'ra, dividend siyosati na aksiya narxiga, na uning ustav kapitali qiymatiga, na kompaniya qiymatiga ta'sir qilmaydi. Ushbu nazariyaning yaratuvchilari Nobel mukofoti laureatlari Merton Miller va Franko Modilyani edi. Ularning ta'kidlashicha, kompaniyaning qiymati faqat uning aktivlarining pul oqimlarini yaratish qobiliyati va ishbi-larmonlik tavakkalchilik darajasi bilan belgilanadi, balki kompaniya aktivlarni ishlatish natijasida olingan foydani to'lash o'rtasida qanday taqsimlanishiga qarab emas, dividendlar va qayta investistiyalar.

2. Dividendlarni afzal ko'rish nazariyasi yoki «qo'lda jo'jalar».

Mualliflar Myron Gordon va Jon Lintner tomonidan ishlab chilgan bu nazariya avvalgisiga qarama-qarshidir. Mualliflarning ta'kidlashicha, dividendlarni to'lash koeffitsienti oshishi bilan kapitalning qiymati pasayadi, chunki investorlar kapital daromadlarini dividendlardan ko'ra xavfliroq, deb hisoblashadi: birinchisini nisbatan noaniq, kelajakda va umumiy fond bozorida qulay sharoitlarda olish mumkin, ikkinchisi esa aksiyadorlar tomonidan tegishli qaror qabul qilingandan keyin.

Aslini olganda, nazariya mualliflari investorlar kutilayotgan dividendlarning har bir dollarini kapital daromadidan ko'ra yuqoriroq baholaydilar, deb hisoblashgan, chunki dividend komponenti ularning aksiyalari bo'yicha talab qilinadigan daromadlilikdir.

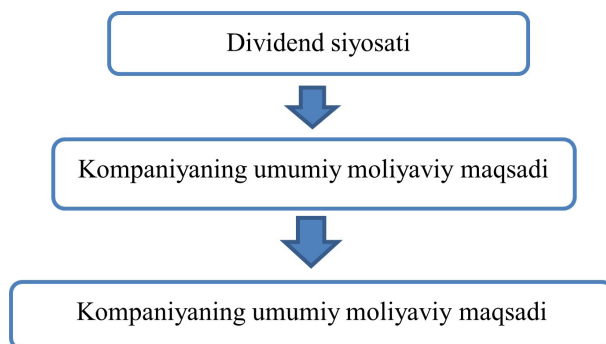
3. Soliq imtiyozlari nazariyasi.

Ushbu nazariya dividendlar olingandan so'ng darhol soliqqa tortilishini taxmin qiladi, kapital daromad solig'i esa faqat aksiyalar yoki aksiyalarni sotishda to'lanadi. Shunday qilib, kapital daromad solig'i nazariy jihatdan noma'lum muddatga kechiktirilishi mumkin.

4. Barqaror miqdorda dividendlar to'lash siyosati ularning o'zgarmagan summasini uzoq vaqt davomida to'lashni o'z ichiga oladi, bu turli holatlardan qat'iy nazar, aksiyadorlar o'rtasida joriy daromadlar miqdorining o'zgarmasligiga ishonch hissini yaratadi, fond bozorida aksiya narxining Barqarorligini belgilaydi. Shu bilan birga, ushbu siyosatning amalga oshirilishi past daromadli davrda kompaniyaning investition faolligining pasayishiga olib kelishi mumkin.

5. "Qo'shimcha dividendlar" siyosati yoki ma'lum bir davrda ustama bilan barqaror dividend siyosati. Ushbu siyosat avvalgisining ishlanmasi bo'lib, kompaniya muntazam ravishda belgilangan dividendlar to'laydi, deb tahmin qiladi, ammo odatda muvaffaqiyatli faoliyat olib borilgan taqdirda, vaqti-vaqti bilan Aksiyadorlarga qo'shimcha dividendlar (qo'shimcha dividendlar) to'lanadi va to'lovlar hozirgi davrda ularning keyingi to'lovlarini anglatmaydi.

6. Hajmni doimiy ravishda oshirish siyosati dividendlar har bir aksiyaga to'lanadigan dividendlar darajasining barqaror o'sishini ta'minlaydi. Bunday siyosatni amalga oshirishda dividendlarning ko'payishi, qoida tariqasida, qoldiqi davrda ularning hajmiga o'sishning belgilangan foizi doirasida sodir bo'ladi va aksiyalarning yuqori bozor qiymatini ta'minlaydi, qo'shimcha daromadlar paydo bo'lganda potentsial investorlar o'rtasida ijobiy imidj yaratadi.

2-rasm: Kompaniyaning dividend siyosatining aksiyadorlar farovonligiga ta'siri³

3 Muallif tomonidan o'rganilgan materiallar asosida ishlab chiqilgan

Agar aksiyadorlik jamiyati dinamik rivojlansa, unga ko'proq resurslar kerak bo'ladi. Aksariyat hollarda kompaniya mablag'larning surunkali taqchilligi bo'lmasa, ularning ma'lum bir taqchilligini boshdan kechiradi, ammo dividend to'lovlari shaklida mablag'larni davriy ravishda keng miqyosda olib qo'yilishi muqobil moliyalashtirish manbalarini izlashni talab qiladi.

Foydaning iste'mol qilingan va kapitallashtirilgan qismlari o'rtasidagi nisbatni aniqlashda quyidagi omillar hisobga olinadi:

- dividendlar to'lash tartibini tartibga soluvchi normativ hujjatlar;
- bepul naqd pulning mavjudligi;
- boshqa manbalardan mablag'larni jalb qilishning mavjudligi va ularning narxi;
- aksiyadorlarning manfaatlari.

O'zbekiston Respublikasi aksiyadorlik jamiyatlarining dividendlar to'lash siyosati beqarorligicha qolmoqda va kompaniyalarning moliyaviy ahvoli va investitsiya imkoniyatlarini aks ettirmaydi. Birlashgan mulkka ega bo'lgan kompaniyalarda dividend siyosati ko'pchilik aksiyadorlarga bog'liq bo'lib, ularning manfaatlari atrof-muhitning noaniqligi, mulk huquqlarining zaif himoyasi va rivojlanmagan institutlar bilan bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Temirov A. A. Dividendlar va dividend siyosati: –O'quv qo'llanma. – Toshkent: TGEU 2021. –160 s.
2. Ashurov Z.A. Zamonaviy korporativ boshqaruv: (xorijiy tajriba).
3. Vesnin V.R. Upravlenie sovremennoy korporatsiey. –Uchebnoe posobie. – ООО "Prospekt". –Moskva. –2020. –168 s.
4. Z.A.Ashurov. Sovremennoe korporativnoe upravlenie (Zarubejnyy opit) Uchebnoe posobie. – «Innovatsion rivojlanish nashriyoti. –matbaa uyi». Tashkent. –2021. –221 s.
5. Tereshina N.P., Sorokina A.V. Korporativnoe upravlenie: Uchebnoe posobie. – M.: MGUPS (MIIT), 2014. – 218 s.
6. Burkov V.N., Doroxin V.V., Tixomirov E.F. Finansoviy menedjment: Upravlenie finansami predpriyatiya. Uchebnoe posobie. –M.: Academia. –2013.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.